

GEOGRAFICKÉ ASPEKTY KVALITY ŽIVOTA

Kvalita života a městské prostředí

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Urbánne prostredie a jeho vplyv na ľudský život

Urbánne prostredie a ľudský život

- Simmel (1905) – ako sa človek prispôsobuje mestskému prostrediu
- väčšina autorov - vplyv urbánneho prostredia na človeka je prevažne negatívny
- Park (1925) život v mestách = oslabovanie osobných, primárnych ľudských vzťahov a ich nahradzovaním sekundárnymi, nepriamymi
- Wirth (1938) – Urbanism as a way of life - pocity „anonymity v dave“, „schizoidný charakter urbánnej osobnosti“

Urbánne prostredie a ľudský život

- hypotéza davu, hustoty zaľudnenia (angl. crowding hypothesis) alebo urbánnych neduhov (angl. urban malaise hypothesis)
- neskôr kritika – nízka empirická validita
- myšlienka negatívneho vplyvu urbánneho prostredia na život človeka pretrváva
- Helburn (1982) - pesimistický postoj - súčasné mestá sú skôr „krajinou strachu“ ako „krajinou dôvery“

Urbánne prostredie a ľudský život

- Rodgers (1980) - najmä veľké mestá predstavujú pre väčšinu ľudí relatívne nežiadúce miesto pre život
- zdroje nespokojnosti obyvateľov - vyššie nároky vo vzťahu k materiálnym veciam ako dôsledok spravidla vyššej životnej úrovne a podvedomé očakávanie určitej kompenzácie straty, ktorú obyvatelia miest môžu pociťovať vo vzťahu k niektorým aspektom ich života (hluk, kriminalita, znečistenie)

Urbánne prostredie a ľudský život

- ľudia majú tendenciu uprednostňovať život na vidieku alebo v malých mestách
- podmienkou je však zachovanie možnosti využívať služby a výhody spájajúce sa s veľkými mestami, pričom za „rozumnú“ označuje vzdialenosť do 30 míľ od centra („vzdialenosť dochádzky“)

Urbánne prostredie a ľudský život

- Fernandez a Kulik (1981) - obyvatelia miest sú so svojim životom menej spokojní ako obyvatelia vidieckych oblastí
- Wish (1986) - mestské prostredie negatívne vplýva najmä na kľúčové oblasti kvality života človeka - medziľudské vzťahy, rodinné vzťahy a vzťahy s priateľmi, kvalita bývania - čím väčšie mesto, tým horšie podmienky
- Huba et al. (2000) - mestá sa až príliš často prejavujú ako prostredie plné chorobných sociálnych javov, protirečení medzi ekonomickým a sociálnym rozvojom a snáh o bezohľadné využívanie dostupných prírodných zdrojov

Urbánne prostredie a ľudský život

- menej často opačné názory
- Carnahan et al. (1974) - vysoká hustota zaľudnenia (inak prezentovaná skôr ako negatívny jav) umožňuje komplexnú a špecializovanú sociálnu organizáciu, ktorá vytvára predpoklady pre inovácie, industrializáciu a vysoký životný štandard
- ale aj negatívny vplyv - urbanizácia, preľudnenie - produkujú psychologické napätie - nedostatok súkromia a užších medziľudských vzťahov - výsledkom je vzájomné odcudzenie sa a výskyt patologických foriem správania

Urbánne prostredie a ľudský život

- M. Pacione (2003) - tzv. stresový model urbánneho vplyvu
- percepcia mesta jeho obyvateľmi je spojenou funkciou objektívnych environmentálnych podmienok a individuálnych charakteristík
- pokiaľ vnímané prostredie prekračuje jednotlivcovo „individuálne optimum“ (t.j. obsahuje príliš mnoho stresorov, ponúka nedostatočné zdroje, ...), vzniká stres vyvolávajúci snahu o vyrovnanie sa s ním, ktorá môže byť úspešná i neúspešná

Urbánne prostredie a ľudský život

- ak je úspešná - vedie k adaptácii a/alebo zvyku, pričom jej možnými dôsledkami sú únava alebo znížená schopnosť vysporiadať sa s ďalším stresorom. Pozitívny efekt sa môže prejavíť skúsenosťou, ktorá môže uľahčiť vyrovnanie sa s ďalšími neželanými vplyvmi prostredia
- ak je neúspešná - stres pretrváva, prípadne narastá. Možné efekty predstavujú vyčerpanie, pocit bezmocnosti, znížená výkonnosť, choroby či mentálne poruchy

Kvalita života v mestách ako predmet výskumu a prehľad základných prístupov

Kvalita života v mestách

- Tuan (2001) - je prirodzené, že so vstupom do 21. storočia sa budú štúdie urbánnej kvality života čoraz viac stávať významnými nástrojmi plánovania a riadenia obývatel'ných, životaschopných a trvalo udržateľných miest
- Pacione (2003a) - vzhľadom na trend rastu podielu počtu obyvateľov žijúcich v mestách sa kvalita urbánneho prostredia ako životného priestoru obyvateľov sveta stala jednou z najvýznamnejších oblastí záujmu výskumníkov, politikov i občanov

Kvalita života v mestách

- veľmi široké spektrum prác - v mnohých ohľadoch odráža značnú pluralitu v chápaní a obsahovej interpretácii samotného pojmu KŽ - ciele prác ako i metodika výskumu sa tak môžu výrazne odlišovať
- príklady
- Rogerson (1999) - KŽ ako súčasťou „profilu“ konkurencieschopného mesta - postavenie v rámci poradia (rankingu) miest môže mať významný vplyv na prílev investícií a celkový rozvoj daného mesta

Kvalita života v mestách

- príklady
- Pacione (1986), (1994) - KŽ (v mestách) v mnohých ohľadoch stotožňujú so sociálnymi charakteristikami a podmienkami obyvateľov - najmä situácia sociálne slabších vrstiev, resp. podmienky na „znevýhodnenom konci spektra kvality života“
- „Detroit Area Study“ - každoročný prieskum zameraný na KŽ obyvateľov Detroitu, organizovaný Univerzitou v Michigane

Kvalita života v mestách

- Lo (1997) - možnosti praktického využitia satelitných snímok z Landsatu pre hodnotenie KŽ v urbánnych oblastiach
- viacero štúdií - zameranie na konkrétne projekty KŽ, resp. trvalej udržateľnosti v mestách
- obsahovo veľmi podobné je i zameranie tzv. hnutia zdravých miest (angl. healthy cities movement)

Kvalita života v mestách

- pomerne často – KŽ ako jeden z prvkov atraktivity
- Massam (2002) - vysoká KŽ predstavuje zvýšenú atraktivitu mesta, a to tak z hľadiska vplyvu na migráciu obyvateľov, ako i z hľadiska výšky investícií.
- investície môžu predstavovať stimul vedúci k (opätovnému) zvýšeniu kvality života
- v zmysle pozitívneho efektu - existencia cyklu „investície - kvalita života“
- i tento cyklus má svoje obmedzenia a v určitom štádiu môže nadobudnúť reverzný trend s možnými negatívnymi dôsledkami (napr. úbytok zelených plôch)

Kvalita života v mestách

- podobný cyklus – Myers (1988)
- základným prvkom je KŽ v meste -
- na jednej strane vplýva na imigráciu a sekundárne i na rast miezd
- na druhej strane predstavuje tiež určitú formu kompenzácie časti miezd (čím do istej miery potláča ich rast)
- vysoká KŽ spolu s relatívne nízkou úrovňou miezd tak spôsobuje väčšiu atraktivitu mesta pre ekonomické investície
- tie sa spájajú s rastom počtu pracovných miest a dochádza k procesu urbánneho rastu

Kvalita života v mestách

- ten môže viesť:
- buď k nárastu renty, nákladov na život a tým sekundárne k rastu miezd,
- alebo k výraznému poklesu KŽ
- podobne ako Massam identifikuje predpoklad reverzného vývoja, nakoľko oba prípady vedú de facto k zníženiu atraktivity mesta pre ďalšie investície a odlivu kvalifikovanej pracovnej sily
- Myers však takýto vývoj nepokladá za nezvratný - významná úloha - urbánne plánovanie

Klasifikácia prístupov k výskumu KŽ v mestách

- **Andráško (2007)**
- **rozdelenie prác:**
 - **a) interurbánny a intraurbánny výskum KŽ**
 - **b) podľa použitých indikátorov (O, S, kombinácia)**
- **klasifikácie nie je možné striktne oddeliť**

Interurbánný výskum KŽ

- hodnotenie KŽ v rámci zvoleného (urbánneho) územia ako nedeliteľného celku a vo vzťahu, resp. porovnaní s inými mestami
- pomerne veľké množstvo prác, často i výrazne popularizačný charakter
- prevažne z využitia objektívnych ukazovateľov
- typickým príkladom výstupu je tzv. ranking, poradie miest zostavené na základe ich hodnotenia prostredníctvom vopred stanoveného súboru indikátorov

Interurbánný výskum KŽ

- **báza dát - prevažne oficiálne štatistiky, cenzy a pod.**
- **subjektívne ukazovatele sú používané v obmedzenom množstve, čo je spôsobené najmä náročnosťou získavania vstupných údajov pre väčšie súbory priestorových jednotiek**

Intraurbánnny výskum KŽ

- **zameranie pozornosti na vnútromestské variácie úrovne kvality života (alebo jej atribútov) v rámci zvolených observačných priestorových jednotiek**
- **menšia popularita**
- **napriek tomu, že predstavuje prakticky ideálnu možnosť pre súčasné využitie subjektívnych i objektívnych ukazovateľov**
- **zároveň predstavuje i perspektívnu možnosť širšieho uplatnenia interdisciplinárneho prístupu**

Intraurbánný výskum KŽ

- vnútorná (priestorová) štruktúra mesta - viacero spoločných znakov s KŽ
- v oboch prípadoch - komplikovanosť, podmieňujúca značnú pluralitu v ich chápaní alebo definícii, ako i interdisciplinárny charakter skúmania
- príklady prác

Intraurbánnny výskum KŽ

- Pacione (1986) - KŽ v Glasgowe na troch úrovniach:
- makro - celomestskej,
- mezo - suboblastnej a
- mikro úrovni – lokálnej
- v prvom prípade - aplikoval AHK na 59 premenných (objektívnych indikátorov) pre hodnotenie KŽ v rámci 2435 priestorových jednotiek
- na mezo úrovni - hodnotenie KŽ v oblastiach vykazujúcich najvyššiu mieru sociálnej deprivácie
- na lokálnej úrovni využil potenciálu subjektívnych ukazovateľov KŽ

Intraurbánný výskum KŽ

- **výskum KŽ v Istanbule - Türksever a Atalik (2001) - metóda dotazníka - 22 mestských dištriktov**
- **Mendes a Motizuki (2001) hodnotili KŽ v 124 cenzových jednotkách mesta Sao Carlos**

Výskumy KŽ v mestách s využitím subjektívnych indikátorov

- **zväčša údaje získavané priamo od obyvateľov využitím metód dotazníkového prieskumu alebo interview**
- **náročnosť postupu**
- **údaje získané v rámci rôznorodých prieskumov sú často nekonzistentné**
- **preto sa daný prístup obmedzuje zväčša len na jedno mesto, prípadne niekoľko menších miest**

Výskumy KŽ v mestách s využitím subjektívnych indikátorov

- napr. hodnotenie KŽ v troch mexických mestách Ixtapa, Las Palmas a El Tuito (Massam a Everitt 2001) - metódou dotazníka tu boli zisťované názory obyvateľov týkajúce sa vybraných 15 oblastí kvality života
- Ülengin et al. (2001) - využitie údajov o životných prioritách obyvateľov Istanbulu pre vytvorenie obrazu mesta takého, aké by ho jeho obyvatelia chceli mať - vychádzajúc z modelu KŽ (4 základné zložky - fyzické, sociálne, ekonomické prostredie a doprava) poukázali na význam stanovenia váh ukazovateľov prostredníctvom prieskumu preferencií obyvateľstva.

Výskumy KŽ v mestách s využitím objektívnych indikátorov

- relatívne ľahšia dostupnosť širšej, „štandardizovanej“ bázy dát - pomerne veľké množstvo prác
- priekopnícka práca - B.- Ch. Liu (1976)
- aplikáciou jednoduchého aditívneho modelu na 123 premenných vytvoril čiastkové súhrnné indexy pre 5 základných komponentov kvality života v 243 SMAs (Standard Metropolitan Statistical Areas) v USA
- KŽ v nich interpretoval subštandardnú, adekvátnu, dobrú, výbornú a vynikajúcu

Výskumy KŽ v mestách s využitím objektívnych indikátorov

- v náväznosti na túto prácu - ďalšie podobné štúdie
- mimoriadna popularita - najmä už zmieňované rankingy
- najmä vďaka svojej „all-inclusive“ povahe
- ale tiež “jednoduchá” metodológia (má svoje plusy i mínusy)
- typický príklad, ktorý zaujal laickú i odbornú verejnosť - Places Rated Almanac (Boyer a Sauvageau 1981)
- dočkal sa reedícií (napr. Sauvageau a Loftus 1997)
- Myers (1988) - práve popularita Places Rated Almanacu spôsobila „boom“ záujmu o KŽ v mestách v 80. rokoch

Výskumy KŽ v mestách s využitím objektívnych indikátorov

- veľké množstvo podobných prác
- okrem pozitívnych ohlasov - i kritika:
- ranking predstavuje iba redukovaný pohľad na KŽ na danom mieste
- svojou povahou neumožňuje venovať dostatočnú pozornosť unikátnym, resp. špecifickým miestnym podmienkam
- často zaujatý, neobjektívny výber a prípadne tiež váženie použitých indikátorov
- tiež zanedbávanie možností využitia subjektívnych ukazovateľov

Výskumy KŽ v mestách s využitím objektívnych indikátorov

- Rogerson (1999) - reprezentácia komplexnosti urbánneho života jedinou hodnotou a pozíciou (v rámci určitého poradia) je síce pôsobivá v ére, kedy politici, médiá a verejnosť uprednostňujú jednoduché heslá, ale komplexnosť nie je možné plnohodnotne nahradiť jednoduchosťou

Výskumy KŽ v mestách s využitím objektívnych i subjektívnych indikátorov

- zrejme najmenšia skupina
- komparácia, kombinácia
- Rogerson et al. (1989) - KŽv mestách VB
- pilotný prieskum - metóda dotazníka - identifikovaných 20 zložiek urbánneho prostredia, ktoré boli podľa respondentov z hľadiska ich KŽ najvýznamnejšie
- druhá fáza - váženie týchto zložiek z hľadiska percepcie obyvateľov pri využití 5 stupňovej škály významu

Výskumy KŽ v mestách s využitím objektívnych i subjektívnych indikátorov

- váhy - aplikované na súbor 50 objektívnych indikátorov - reprezentovali prislúchajúce zložky urbánnej kvality života (Findlay et al. 1988)
- 38 hodnotených miest - poradie v rámci rankingu, ktorý predstavoval finálny výstup výskumu

A ešte jedna možnosť rozdelenia prác o urbánnej KŽ

- na základe kritérií:
- postup pri výskume a objem použitých dát
- práce, pre ktoré je charakteristické použitie pomerne veľkého množstva vstupných údajov, malá teoretická báza a skôr induktívna stratégia výskumu a
- tzv. ekonomický prístup, uplatňujúci deduktívnu stratégiu aplikácie rozsiahlej teoretickej základne na relatívne menší objem dát

A ešte jedna možnosť rozdelenia prác o urbánnej KŽ

- **typický príklad prvého prístupu – rankingy**
- **ekonomický prístup:**
- **základom je implicitné stanovenie cien určitých špecifických podmienok prostredia alebo vybavenosti, o ktorých sa predpokladá, že adekvátnym spôsobom reflektujú KŽ na danom mieste**
- **príklady prác**

A ešte jedna možnosť rozdelenia prác o urbánnej KŽ

- Rosen (1979) - stanovenie indexu KŽ na základe údajov o mzdách
- vychádzal z predpokladu, že obyvatelia musia nejakým spôsobom „platiť“ za možnosť žiť na určitom mieste, resp. za určité atribúty (napr. prírodné podmienky), ktoré im toto miesto poskytuje
- pre 5 základných atribútov stanovil regresné koeficienty, majúce povahu ceny (dolár/jednotka atribútu), ktoré slúžili pre konštrukciu tzv. indexu urbánnych podmienok

A ešte jedna možnosť rozdelenia prác o urbánnej KŽ

- Roback (1982) – nadviazala aj rozšírila
- zahrnutím trhu s bývaním do určovania cien miestnych podmienok
- neskôr nadviazalo pomerne veľké množstvo ďalších štúdií, ktoré napriek tomu, že vychádzajú z rovnakého koncepčného základu, vykazujú pomerne veľkú variabilitu vzhľadom na premenné používané pre odhad hodnoty (ceny) miestnych podmienok

Vďaka za pozornosť!